

4.5.2012

Dnro 3943/4/11

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

EDUNVALVOJA LAIMINLÖI RIITTÄVÄN YHTEISTOIMINNAN PÄÄMIEHENSÄ KANSSA

1 KANTELU

A ja B pyysivät eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan ja oikeusasiamiehen kansliaan 31.10.2011 saapuneessa kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan B:lle määrätyn edunvalvojan ja maistraatin henkikirjoittajan menettelyä.

Kantelun mukaan päämiehen tililtä on hävinnyt suuri summa rahaa, päämiehen varasto on ollut pitkään maksamatta, päämiehen tilejä on suljettu häneltä kysymättä, päämiehen useita laskuja on jäänyt maksamatta, päämiehen testamentti on kadonnut maistraatissa, päämiehen tyttären tekemä kirjanpito on hävitetty ja yhteistoiminta edunvalvonnan ja maistraatin edustajien kanssa ei ole toiminut. Kantelussa toivottiin myös edunvalvonnan lakkauttamista tai ainakin edunvalvojan vaihtamista.

A toimitti oikeusasiamiehen kansliaan 18.1.2012 saapuneen lisäkirjoituksen.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tarkemman arvioinnin rajaus

Saamissani selvityksissä ja lausunnossa on otettu kantaa kantelussa esitettyihin väitteisiin. Käytettävissäni olleen aineiston perusteella katson, että minulla ei ole aihetta lausua asiassa esitetyistä väitteistä enemmän kuin päämiehen tilejä koskevan kysymyksen osalta.

Mitä tulee edunvalvonnan lakkauttamiseen tai edunvalvojan vaihtamiseen, oikeusasiamies ei ole asiassa toimivaltainen. Sen sijaan holhustoimilain mukaan esimerkiksi päämies itse tai hänen lapsensa tai muu läheisensä voivat tehdä asiassa hakemuksen kärjäoikeudelle, jos he katsovat sen aiheelliseksi. Todettakoon vielä, että myös maistraatilla on tietyin holhustoimilaissa erikseen säädetyin edellytyksin toimivaltaa edunvalvojan vapauttamisessa ja edunvalvojan tehtävän lakkauttamisessa.

3.2

Päämiehen kuuleminen tilejä koskevista toimenpiteistä

Taustatietoja

Kantelun mukaan päämiehelle on ollut erittäin tärkeää päättää omista hautajaisistaan, minkä vuoksi hänelle oli tyttären avustuksella avattu ns. hautajaistili. Edunvalvoja oli kantelun mukaan kuitenkin sekä sulkenut tämän tilin että avannut uusia tilejä päämieheltä kysymättä, minkä yleinen edunvalvoja on selvityksessään myöntänyt.

Yleinen edunvalvoja on myös todennut, että edunvalvonnan alkaessa selvitetään aina, missä pankeissa päämiehellä on tilejä. Tarpeettomat tilit lopetetaan, koska tilien hoidosta aiheutuu ylimääräisiä kustannuksia. Lisäksi päämiehelle perustetaan valvontatili, jolta edunvalvoja hoitaa päämiehen maksuliikenteen. Tämä tili voi olla myös päämiehen aikaisemmin käyttämä tili, jos tili on sellaisessa pankissa, jonka kanssa edunvalvontatoimistolla on sopimus. Edelleen yleinen edunvalvoja on todennut, että valvontatili oli edunvalvonnan alkaessa avattu pankkiin, jonka kanssa tuollainen sopimus oli ollut olemassa. Sittemmin edunvalvontatoimisto oli joutunut vaihtamaan pankkiyhteysohjelmaa, ja tilit oli vaihdettu toiseen pankkiin. Tässä yhteydessä myös päämiehelle oli avattu tuohon pankkiin tili. Lisäksi päämiehelle oli hänen omasta pyynnöstään avattu käyttövaratili toiseen pankkiin.

Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Asiaa koskevasta sääntelystä totean, että holhoustoimilain 31 §:n 2 momentin mukaan jos päämiehellä on tili luottolaitoksessa, edunvalvojan tulee ilmoittaa laitokselle, kuka tai ketkä voivat nostaa tilillä olevia varoja. Säännöksen perusteluiden mukaan jos pankkitili kuuluu edunvalvojan hoidettavana olevaan omaisuuteen, vain edunvalvoja tai hänen valtuuttamansa henkilö on oikeutettu nostamaan varoja tililtä. Useassa tapauksessa on perusteluiden mukaan kuitenkin tarkoitukseenmukaista, että osa päämiehen varoista pidetään tilillä, josta päämies voi vapaasti tehdä nostoja (HE 146/1998 vp, s. 44).

Edelleen holhoustoimilain 37 §:n 2 momentin mukaan edunvalvojan tulee ottaa hoidettavakseen kuuluva päämiehen omaisuus hallintaansa siltä osin kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi.

Vielä totean asiaa koskevasta sääntelystä, että holhoustoimilain 43 §:n 1 momentin mukaan ennen kuin edunvalvoja tekee päätöksen tehtäviinsä kuuluvassa asiassa, hänen on tiedusteltava päämiehensä mielipidettä, jos asiaa on tämän kannalta pidettävä tärkeänä ja kuuleminen voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta. Kuuleminen ei 2 momentin mukaan kuitenkaan ole tarpeen, jos päämies ei kykene ymmärtämään asian merkitystä.

Viimeksi mainitun sääntelyn tarkoitus on korostaa edunvalvojan ja päämiehen välisen yhteistoiminnan merkitystä. Yhteistoiminnan tarve on säännöksen perusteluiden mukaan suurin silloin, kun päämiehen oikeutta määrätä varallisuudestaan ei ole lainkaan rajoitettu tai kun rajoitus on määrätty koskemaan ainoastaan tiettyjä oikeustoimia tai määrättyä omaisuutta. Tämä yhteistoimintasääntely koskee hallituksen esityksen mukaan ainoastaan edunvalvojan ja päämiehen keskinäistä suhdetta. Kuulemisvelvollisuuden laiminlyönti ei vaikuta edunvalvojan tekemän oikeustoimen sitovuuteen eikä siihen muutoinkaan liity suoranaista sanktiota (HE 146/1998 vp, s. 51).

Kannanotto

Pankkitili on yleisen elämäkokemuksen perusteella ihmiselle tärkeä asia, ja joihinkin yksittäisiin tileihin voi lisäksi sisältyä jokin erityinen tapauskohtaisesti merkityksellinen ulottuvuus. Kuten kantelussakin on tuotu esiin, erityisesti iäkkäille ihmisille voi olla kunnia-asia varautua ennalta omiin hautajaisiinsa erillisen tilin muodossa.

Kaiken kaikkiaan varsinkin päämiehen itsensä avaamien ja käyttämien tilien lopettaminen mutta myös uusien tilien avaaminen hänen nimiinsä voivat olla päämiehen näkökulmasta sellaisia merkittäviä toimia, joiden osalta hänen kuulemisensa arvioiminen tulee ajankohtaiseksi. Tällöin asian ymmärtävän päämiehen mielipide voidaan lähtökohtaisesti jättää tiedustelematta vain, jos kuuleminen olisi huomattavan hankalaa. Jos taas päämies ei ymmärrä asian merkitystä, kuuleminen ei ole tarpeen.

Toisaalta totean kuitenkin, että päämiehen tilejä koskevissa kysymyksissä ei vaille huomiota voida jättää mahdollisia poikkeuksellisia olosuhteita. Jos esimerkiksi edunvalvonnan määräämisen taustalla on epäily siitä, että joku ulkopuolinen käyttää oikeudettomasti päämiehen tilejä, päämiehen suojaamiseksi voi tällaisissa lähinnä edunvalvonnan alkuvaiheeseen liittyvissä tilanteissa olla tarpeen ryhtyä kiireellisesti holhoustoimilain 31 §:n 2 momentin mukaisen ilmoituksen tekemiseen luottolaitokselle. Tällaisissa tilanteissa päämiehen mielipiteen selvittäminen voisi mahdollisen ajallisen viiveen vuoksi johtaa taloudellisten etujen suojaamisen näkökulmasta päämiehen edun vastaiseen lopputulokseen.

Kyse on siten punninnasta siinä, mikä tapauskohtaisesti on päämiehen edun mukaista. Siksi en pidä asianmukaisena menettelyä, jossa päämies rutiininomaisesti sivuutetaan omissa asioissaan ilman edellä kuvailemaani tapauskohtaista harkintaa.

Nyt yleinen edunvalvoja ei ole enemmälti vedonnut päämiehensä ymmärryskykyyn, kuulemisen mahdolliseen huomattavaan hankaluuteen eikä muuhunkaan tapauskohtaiseen poikkeukselliseen perusteeseen, joka olisi voinut oikeuttaa päämiehen kuulematta jättämisen. Hänen selvityksestään on pääteltävissä, että hän oli päinvastoin nimenomaan antanut päämiehensä mielipiteelle merkitystä sittemmin käyttövaratiliä tiettyyn pankkiin avatessaan, mikä puhuu sen puolesta, että yhteistoiminnalle on ollut edellytyksiä.

Edellä todetun perusteella katson, että yleisen edunvalvojan menettely ei ole kaikin osin ollut holhoustoimilain 43 §:n mukainen, kun hän oli lopettanut ja avannut pankkitilejä päämiehensä mielipidettä tiedustelematta.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen yleisen edunvalvojan tietoon lähettämällä hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Samalla lähetän päätökseni tiedoksi Itä-Uudenmaan maistraatille.

Muilta osin kantelu ei johtanut toimenpiteisiin.